

על שפת היריעה האחת מקצה בחוברת, וכן תעשה בשפת היריעה הקיצונה במחברת השנית. מקבילות הלולאות אשה אל אחותה. ועשית חמשים קרסי זהב, וחברת את היריעות אשה אל אחותה בקרסים [שהיו תופסים את הלולאה, והלולאה שכנגדה], והיה המשכן אחד.⁽¹⁾

ונראין קרסין כשהם נתונים כלולאות, ככוכבים ברקיע, כי הקרסים היו של נחושת והם נוצצים ככוכבים, והקרסים היו עשויים מתכלת שצבעה כעין הרקיע.⁽¹⁾

תנו רבנן: יריעות התחתונות שהיו נתונות על המשכן ממש, היו של תכלת [צמר צבוע בדם חלזון, וצבעו ירוק], ושל ארגמן [צמר צבוע ממין צבע ששמו ארגמן] ושל תולעת שני ושל שש, והיו ארבעה מינים אלו יחד

אמה [שהרי עוביו של קרש אמה אחת, ורוחב הקרש אמה וחצי, ועומק החריץ אמה], כדי ליתן כל יד באדן אחת. ועוד היה חורץ את שתי הידות מצידן החיצוני כעובי רחבו של דופן האדן,⁽¹²⁾ כדי "שישב" הקרש על דופן האדן, ואם לא היה עושה כן, היה עובי האדנים מפריד בין הקרשים.

וחלולים היו האדנים, ובאותו חלל היו נכנסות הידות.

צט-א חמש יריעות המשכן היו מחוברות זה לזה במחט, והיא מחברת אחת, וכן חמשת היריעות האחרות היו מחוברות זה לזה במחט, והיא מחברת שניה. וביריעות העזים היתה מחברת אחת של חמש יריעות, ואחת של שש יריעות. ואופן חיבור המחברות זו לזו מבואר בכתוב: "ועשית לולאות תכלת

עזים מקבילה ליריעה שמתחתיה, אלא מסתיימת בחצי רחבה של היריעה התחתונה, ואם כן, לא היו הקרסים של יריעות התחתונות כנגד הקרסים של יריעות העזים, אלא משוכים מהם שתי אמות, וכן כתב הגר"ח קנייבסקי שליט"א בביאורו ל"ברייתא דמלאכת המשכן" [פרק ג אות ג]. ואם כן אין הרקיע נראה במקום הקרסים.

ובריטב"א הנדמ"ח מבואר כמו שנתבאר בפנים, שבסוף כל מחברת היו חמשים לולאות מכוונות אלו כנגד אלו, כדכתיב "מקבילות הלולאות", ושני ראשי הלולאות נותנים עליהם קרס אחד של נחשת קלל כדי לחברם, והיו חמשים קרסים של נחושת קלל בראשי הלולאות בין שתי מחברות של יריעות, והלולאות היו של תכלת שהוא כעין רקיע כדאיתא במסכת מנחות, והקרסים שהיו נוצצים כעין נחושת קלל, היו נראים בהם ככוכבים ברקיע.

פני האהל, וחציה היה סרוח אחורי המשכן, שנאמר "וסרח העודף ביריעות האהל, חצי היריעה העודפת תסרח על אחורי המשכן". וראה בביאורו של הגר"ח קנייבסקי שליט"א, שפירש על פי המלבי"ם: תנא קמא [היינו רבי נחמיה] לשיטתו, שהוא סובר לדעת "ברייתא דמלאכת המשכן" פרק א אות ה שעובי הקרשים למעלה אצבע בלבד, ראה שם הביאור בזה. ואילו רבי יהודה לשיטתו, שהוא סובר לפי דעת "ברייתא דמלאכת המשכן" שם שעובי הקרשים למעלה אמה היה, ראה שם.

12. רש"י.

1. יריעות העזים היו עודפות ביריעה אחת על היריעות התחתונות, ואותו עודף רוחב שביריעות העזים, נחלק חציו למזרח וחציו למערב, כמבואר לעיל צח ב. ואם כן, לא היתה יריעת

בכל חוט וחוט.⁽²⁾

ואילו העליונות [אותן יריעות שהיו שוכבות על היריעות התחתונות] היו של מעשה עזים [עשויות מנוצה של עזים].⁽³⁾

וגדולה חכמה שנאמרה בעליונות, יותר ממה שנאמרה בתחתונות.

אמר רב משום רבי חייא: עגלות, שהיו נושאים בהם בני מררי את הקרשים של המשכן, והן מהלכות שתי עגלות מלפנים ושתי עגלות מאחור, תחתיהן של העגלות, וביניהן בין אופן עגלה זו לאופן העגלה שהיתה הולכת לצידה, וצדידהן [היינו: דפנות העגלה, אופניהן ובין הדפנות לאופנים] רשות הרבים היא.⁽⁴⁾

אמר אביי: בין אופן עגלה אחת לאופן עגלה שניה שהיתה הולכת לצידה, יש כמלא אורך עגלה, וכמה אורך עגלה? המש אמות.

ומקשינן: למה לי שיהא אורך העגלה חמש אמות?! והרי אם היה מסדר את הקרשים שעליה באופן שרחבן שוכב על העגלה, אין אתה יכול להניח שם יותר משלשה קרשים שרוחב כל אחד אמה וחצי. ואף אם היה מסדרן באופן שעובי הקרשים, שהוא אמה, שוכב על העגלה, אין אתה יכול להניח שם יותר מארבעה קרשים, שהרי ברוחב הקרשים היו נתונים טבעות הבריחים והם מבדילים בין קרש לקרש.⁽⁵⁾ נמצא, שבין כך ובין כך בארבע ופלגא אמות סגוי [די לנו בארבע וחצי אמות] כרוחב שלשה קרשים, או כעובי ארבעה קרשים שהוא ארבע אמות, ובחצי האמה הנותרת ודאי יש מקום לבריחים המבדילים ביניהם!?

ומשינינן: ריוח היה נותן בין קרש לקרש, כי חיבי דלא לידחקו קרשים [אי אפשר לדחוק

דאילו בתחתונות, שהיו עשויות מתכלת ארגמן תולעת שני ושש, כתיב "וכל אשה חכמת לב בדיה טוו. ויביאו [את נדבתן למלאכת המשכן] מטוה את התכלת ואת הארגמן את תולעת השני ואת השש".

ואילו בעליונות, שהיו עשויות מעשה עזים, כתיב באותו ענין של תרומת המשכן: "וכל הנשים אשר נשא לבן אותנה בחכמה טוו את העזים". ולשון "נשא ליבן אותנה בחכמה" משמע שהיו יתירות בחכמה.

ותניא משום רבי נחמיה, מה היא החכמה היתירה שהיתה נצרכת לטוויית יריעות העזים: שטוף בעזים עצמן וטווי מן העזים עצמן, שעל גבן של עזים היו עושים את כל אלו, כי כן היא משמעות לשון "טוו את העזים".

שנינו במשנה: שתי גזוזטראות, המושיט חייב:

5. בעיקר דברי רש"י, ועל פיו נתבאר בפנים, שאין הדבר מוחלט שהיו משכיבים את הקרשים על עוביים. ראה הערה 7.

2. כמבואר ברש"י בחומש [שמות כו א].

3. כמבואר ברש"י בחומש [שמות כו ז].

4. ראה הערה לעיל צח א מה בא רב להשמיענו.

להכניס בה, אם כן באמתא ופלגא סגיא [די באמה וחצי], ואף שברוחב אמה וחצי אין יכול לדחוק קרש שרחבו אמה וחצי, מכל מקום, לכשירצה להכניס בה קרש לארכו, ישכיבנו על חודו שאינו אלא אמה.⁽⁸⁾

ומשנינן: **כי היכי דלא לידדו קרשים** [כדי שלא יהיו הקרשים מדדים ונוטים לכאן ולכאן]. כלומר, היות ואורך הקרשים היה עשר אמות, אי אפשר להשכיב את ארכם על עגלה שאין ברחבה לכל הפחות שתי אמות וחצי,⁽⁹⁾ שאם לא כן אין לקרשים שווי משקל, ונוטים הם ליפול תוך כדי הליכת העגלה.

ומקשינן: **אלא, דקיימא לן דכל רשות הרבים רחבה שש עשרה אמה — אנו, הגמרינן לה ממשכן,** כלומר, ואת זה הרי מן העגלות

את הקרשים, לצמצמן, ולהושיב חמשה קרשים בחמש אמות].⁽⁶⁾ כלומר, אורך העגלה היה בו די, כדי שאם ירצה להשכיב את הקרשים על רחבן, לא יהיו הקרשים צמודים זה לזה, ולאותו ריוח שבין הקרשים היה לעגלה עודף של חצי אמה.⁽⁷⁾

אמר רבא: צדי עגלה [דפנותיה משני צידיה, ואופניה משני צידיה עם הריוח שבין הדפנות לאופנים] יש בהם כמלא רוחב חלל העגלה.

ובמה רוחב חלל העגלה? שתי אמות ומחצה. נמצא אמה ורביע לכל צד מצידה העגלה.

ומקשינן: **למה לי שתי אמות ומחצה לרוחב חלל העגלה!?** שמא תאמר, כדי שאם ירצה להניח בה קרש לארכה של עגלה, יוכל

גדול לעמוד באמתא ופלגא?!

ולכאורה, אין עיקר כוונת קושייתם שאין העגלות יכולות להחזיק כובד כל כך גדול, כי ודאי אפשר לעשות עגלות חזקות שיכולות לישא משא כבד כזה. אלא כוונתם היא, שמתוך כובדם מתערער שיווי משקלם, וככל שרחבה של עגלה רחב יותר, מתאזן שיווי משקלם. וכן נראה ממה שהוסיפו להקשות "וכל שכן למאן דאמר כלין והולכין עד לאצבע". והיינו, שלפי שיטה זו הרי הקרש כבד יותר בתחתיתו שעוביו אמה, מאשר בראשו שעוביו כאצבע, ואין איזון למשקלם משני צידיה של עגלה צרה. וראה בריטב"א הנדמ"ח, שאכן הקשה משום איזון הקרשים.

9. צריך לפרש, שאף בשתי אמות וחצי אין די, וצריך להוסיף את עובי הדפנות, שהרי הקרשים היו שוכבים על הדפנות.

6. נתבאר על פי רש"י לעיל צח א ד"ה ארבעה.

7. נתבאר על פי רש"י, שכתב: "אם בא לסדר על רחבן". והתוספות תמהו על דבריו "דהא מסיק לעיל [צח א] דמנח להו אחודן", ולכן פירשו: מפני כובדן משתרבים ודוחקים זה לזה, אם לא שיש ריוח גדול ביניהם.

8. א. נתבאר על פי רש"י, וכאשר נראה בביאור דבריו.

ב. תמהו התוספות: לפי פירושו של רש"י בכל הענין, שהיו הקרשים לאורכם שוכבים על עגלה אחת, אם כן, אפילו בשתי אמות וחצי רוחב, קשה להבין "איך יכולים קרשים שכל כך כבידין, שאורכן עשר אמות ורוחבן אמה וחצי ועוביין אמה, לעמוד על שתי אמות ומחצה רוחב"? וכל שכן דתיקשי על קושיית הגמרא "באמתא ופלגא סגיא", איך יכול כובד כל כך

שבמשכן אנו לומדים כן, והרי **המשכן**, **המיסרי הואי** [רשות הרבים שבמשכן חמש עשרה אמה היתה], כי כל עגלה עם צידיה, היא חמש אמות, ובין עגלה לעגלה שבצידה עוד חמש אמות, הרי חמש עשרה אמות בלבד?! (10)

ומשנינן: **אמתא יתירא הואי** [אמה נוספת היתה שם], דהוה קאי שהיה עומד שם בן לוי, דכי משתלפי קרשים הוה נקיט להו. כלומר, פעמים שאחד הקרשים נופל, והיה בן הלוי מסדר אותו בעמדו באותה אמה יתירה. (11)

שביניהן לרשות אחת, וכיון שכן, או הן עשרים אמה ברוחב שתי העגלות וצידיהן והרוחק שביניהן עם בליטתן מכאן ומכאן, או לא תחשוב אלא כל העגלה רשות בפני עצמה, שאין הקרשים שעליהן עושין רשות מפני שהן למעלה מכ' [צריך לומר למעלה מעשרה], ונמצא בין קרש לקרש חמש אמות, והוא רוחב רשות הרבים, ואין דרך זו עולה.

ובתוספות ד"ה למה, הקשו בין קושיותיהם על שיטת רש"י: ועוד, שצריך לומר לפירוש, שהקרשים היו נוטים על האהלים או על החצירות מלמעלה מעשרה מכל צד שתי אמות ומחצה, כמו שפירש בקונטרס בעצמו, שהרי אורך שני הקרשים הוא עשרים אמה, ורשות הרבים אינו רחב כי אם שש עשרה אמה.

11. לפי פשוטו, כוונת הגמרא היא: שבין ראשי הקרשים הבולטים מעגלה האחת, לבין ראשי הקרשים הבולטים מעגלה שניה, היתה אמה נוספת, שם היה עומד בן לוי, כדי שאם יפלו קרשים לבין שתי העגלות, יסדרם הלוי על העגלה באופן שלא ייפלו. וכן פירש המאירי.

אך רש"י לא פירש כן, שהרי כתב: אמתא יתירתא הואי: עוד צריך להיות ברוחב הדרך עורף אמה אחת, שתתן חצי אמה לכאן וחצי אמה לכאן, לשני צדדין החיצונות של שתי עגלות. דקאי בן לוי, דאי משתלפי זו מזו ליפול לתוך אויר שביניהם. הוה נקיט להו, נכנס לבין אויר האמה שביניהם, ועומד בחצי אמה שיש בין העגלה לצדדים, ומתקן את הסדר זו על זו

10. א. לכאורה תמוה: הרי אי אפשר שיגעו קרשי עגלה זו בקרשי עגלה זו, וצריך אתה ליתן ריוח ביניהם, ויש לומר שריוח זה היה אמה?! והנראה מדברי רש"י בד"ה חמיסרי, שכדי למנוע מצב זה, היו הקרשים בולטים מצדי העגלה בליטה לא שוה, ולצד החיצון של העגלה, שלא היה רשות הרבים, היו הקרשים בולטים יותר מאשר לצד שבין העגלות. אלא שהדברים צריכים ביאור, שאם כן אבד שיווי משקלם של הקרשים, וכבר עמד על זה הריטב"א הנדמ"ח, ראה שם.

ב. **הקשה רש"י**: למה אין מביאים בחשבון אלא את העגלות וצידיהן, שהן כאחת חמש עשרה אמה, והרי אורך כל קרש עשר אמות, ולשתי עגלות עשרים אמה [אלא שהיו בולטים מצידי שתי העגלות שתי אמות ומחצה בכל רוח], ואם כן, היה רוחב רשות הרבים עשרים אמה, והוסף עליהם עוד ריוח בין קרשי עגלה זו לקרשי עגלה זו, הרי לך יותר מעשרים אמה?!?

וכתב: אין זו תשובה [קושיה], שהקרשים למעלה מעשרה טפחים הן, שהעגלה גבוהה עשרה, ולגבי רשות הרבים לית לן למיחשב אלא מקום העגלות וריוח שביניהן, שהוא למטה מעשרה, דכל למעלה מעשרה, לאו רשות הרבים היא, הילכך לא חשיב ליה".

והרמב"ן כתב על דברי רש"י: ואין תשובתו מחזורת, שאף על פי שהקרשים למעלה מעשרה, מכל מקום היו צריכין להרחיק האהלים כמלא אותן של קרשים, נמצא הכל רוחב דרך הרבים. והרי אתה מחשב שתי העגלות וריוח

מתניתין:

ארבעה טפחים, וכן הסלע שהיה גבוה עשרה טפחים, ורחב בראשו ארבעה על ארבעה טפחים:

חוליית הבור, כלומר, בור שהוקף בחולייתו [היא הקרקע שמוציאים מן הבור],

וכן הסלע,

הנוטל מהן ונותן ברשות הרבים הסכיבותיהם, והנותן [או הנותן] מרשות הרבים על גבן כלומר, על גבו של סלע או בעומקו של הבור, הרי זה חייב, כי רשות היחיד המה.⁽¹²⁾

שהן גבוהין עשרה ורחבן ארבעה, כלומר, אם היו מחיצותיו של בור גבוהים עשרה טפחים, ורוחב הבור בתוכו ארבעה על

חיצון ופנימי.

ב. שיטת התוספות בצורת העגלות: נראה לרבינו תם, ששתי עגלות היו מחוברות יחד, שהיה שם עץ ארוך חמש עשרה אמה, והיו בה ארבעה אופנים כמו לשתי עגלות, [הלשון צריך ביאור, ולכאורה כוונתם שהיו שם שמונה אופנים], ושתי תיקוני דפנות כמו לשתי עגלות. "ובין עגלה לעגלה כמו אורך עגלה", פירוש: בין דופן עגלה זו לדופן עגלה זו חמש אמות. "וצידי העגלה כמלא רוחב העגלה" [פירוש: מכל צד וצד [כלומר, מצידן החיצוני של שתי העגלות מזה ומזה], דבין דופן העגלה עם האופן שתי אמות ומחצה ולא כפירוש הקונטרס שפירש אמה ורביע לכל צד, וגם לא כפירוש הקונטרס, שהדופן נחשב מ"צידי העגלה", מהרש"א], ורוחב שתי העגלות עם צידיהן חמש עשרה אמה, ומדופן עגלה זו החיצון [והדופן בכלל] לדופן עגלה זו החיצון [והדופן בכלל], עשר אמות באורך הקרש, והיה משכיב הקרש על שתי דופני העגלות, [וכל עגלה כפולה נשאה עשרים וארבעה קרשים, כשעל תחתית העגלה ארבעה קרשים על עוביים, והיו מסדרים ששה סדרי קרשים זו על גב זו, ודלא כרש"י שלא היו שם אלא שלשה סדרים זו על גב זו]. וראה מהרש"א ורש"ש.

12. לשון המשנה נתבאר על פי פשטות שיטתו

שלא תפול העליונה, וכל הדרך הוא מהלך אחורי העגלה, וכשרואה אותן משתלפות אל תוך האויר, רץ לתחת בליטת הקרשים שבצדדים עד שמגיע לאמת האויר שביניהם, ודוחק עצמו לעמוד בחצי אמה, עד שיחזיר הנשלפת למקומה ועל סדרה.

ומבואר מכל דבריו שלא היתה אותה אמה בין העגלות אלא מצדדיה החיצוניים של העגלות. וכן מבואר גם ברש"י לעיל צח א ד"ה דמקורות "וראשי קרשים של עגלה זו מגיעין לראשי קרשים של זו שבצידה, שהרי חמש אמות היו בין עגלה לעגלה, כדלקמן", הרי מפורש, שלא היתה אמה נוספת ביניהן. והכריחו לרש"י לפרש כן, משום שהרי אמר אביי: בין עגלה לעגלה כמלא אורך עגלה, וכמה אורך עגלה? חמש אמות. הרי שלא היו שם אלא חמש אמות ולא שש אמות.

וראה במאירי [ד"ה וגדולי הרבנים] שכתב: וגדולי הרבנים [רש"י] מפרשים לשיטה זו: וכן, שהיו הקרשים שבעגלה זו נושקים עם אותם שבעגלה אחרת, ואמת הלוי בחוצה להן. וכתב עוד שם בד"ה ושאר המפרשים: ושאר המפרשים פירשו, אמה של בן לוי לסביב העגלות. ואין נראה לי, שהרי כל המדבר לפניו לנטות ימין ושמאל ומה אנו צריכים שם לאמה, אלא ודאי לא היו צריכין לה אלא לבין העגלות, כדי שיהא אדם יכול להלך בין העגלות לכל צד

ומשנינן: מסייע ליה משנתנו לרבי יוחנן!

דאמר רבי יוחנן: בור וחולייתא מצטרפין לעשרה. כלומר, אף אם אין בעומקו של בור מתחת לרשות הרבים עשרה טפחים, אלא עמוק הוא חמשה טפחים בלבד, והחוליה שסביבות הבור גבוהה חמשה טפחים, הרי אלו מצטרפין לגובה עשרה טפחים. ואף משנתנו באה ללמד, שהבור, בתוכו רשות היחיד, אף שאין בעומקו עשרה טפחים אלא בצירוף חוליית הבור שסביבותיו.⁽¹³⁾

תניא נמי הכי [וכן שנינו בברייתא כדברי רבי יוחנן]: **בור ברשות הרבים עמוקה עשרה ורחבה ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, אין ממלאין מים הימנה בשבת,** שהרי נמצא מוציא את המים מרשות היחיד לרשות הרבים שסביבות הבור.

אבל אם היה פחות מכן, בגובה או ברוחב, הרי זה פטור, שאין רשות היחיד אלא בגובה עשרה טפחים, או שיש למקום מחיצות גבוהות עשרה טפחים, או שעמוק הוא עשרה טפחים, ובלבד שיהא רחב ארבעה טפחים על ארבעה טפחים.

גמרא:

ומקשינן: הרי מה ששינונו "חוליית הבור", בהכרח שאין הכוונה לומר שאם היתה חוליית הבור גבוהה עשרה ורחבה ארבעה הרי היא רשות היחיד, שהרי זה הוא דין סלע ששנתה המשנה. ובהכרח, כוונת המשנה היא ללמד שעומקו של בור הוא רשות היחיד [וכאשר נתבאר במשנה]. ואם כן, למה לי למיתני "חוליית הבור והסלע", למה להזכיר כאן את חוליית הבור, ליתני [תשנה המשנה]: **הבור והסלע!**

כך מצטרפין לארבעה. וכן כתב הרשב"א: מסייע ליה לרבי יוחנן דאמר בור וחולייתא מצטרפין לעשרה, וכי היכי דמצטרפי לעשרה, הוא הדין דמצטרפי רוחב כותלי החוליה לחלל הבור לרוחב ארבעה. והוסיף הרשב"א: וכן פירש רש"י ז"ל בעירובין [עז א].

ב. בעיקר סברת "אי מנח מידי ומשתמש", כתב ב"קהלות יעקב" סימן ט:

באמת סברת "אי בעי מנח עלה מידי" צריך עיון: אם כן גם כשאין ארבעה על ארבעה כלל, ואפילו בצירוף המחיצות, אכתי נימא "אי בעי מנח עלה מידי", שיהא הדף בולט משהו מכאן ומכאן, ומשתמש! ועל כרחך צריך לומר: דבליכא מקום ארבעה על ארבעה, לא אמרינן סברת "אי בעי מנח" לשווייה "מקום", ורק בדאיכא ארבעה על ארבעה בצירוף הבור

של רש"י כאן. וראה הערה בגמרא בשם התוספות, שהרגישו בדיחוקי הלשון לפירוש זה. וראה עוד שם מדברי רש"י בעירובין עז א.

13. א. הקשו התוספות: למה לי להשמיענו שבור וחולייתו מצטרפין לעשרה, והרי כבר שמענו כן ממשנה בעירובין צט ב, ועליה אמר רבי יוחנן דקא משמע לן בור וחולייתו מצטרפין לעשרה [ראה שם]. ותירצו: אי נמי, מיתורא דמתניתין שמעינן דמצטרפין לארבעה, ולהשתמש על גבה מיירי, משום דמנח עליה מידי ומשתמש, כדאמרינן בפרק חלון, ומיירי כשהחוליה גבוהה עשרה, דבאינה גבוהה עשרה לא מיחייב נוטל ונותן על גבה.

וביאר המהר"ם, מה שאמרו בגמרא מסייע ליה לרבי יוחנן, היינו, כשם שמצטרפין לעשרה

ארבעה על ארבעה טפחים שהוא רשות היחיד, זורק חפץ מרשות הרבים, ונח על גביו של עמוד, וקודם שנח על גבו של עמוד, יצא החפץ אל האויר שכנגד רשות הרבים למעלה מעשרה טפחים, שהוא "מקום פטור", מהו שיתחייב? (1)

וצדדי הספק הם:

מי אמרינן, הרי עקירה באיסור [ברשות הרבים], והרי הנחה באיסור ברשות היחיד, ואף שעבר החפץ ב"מקום פטור", אין זה מפסיד את ההכנסה מרשות הרבים אל רשות היחיד, וחייב.

או דילמא, כיון דממקום פטור קאתיא [היות והגיע החפץ לרשות היחיד מ"מקום פטור", שהרי עבר דרך האויר שלמעלה מעשרה],

אלא אם כן עשו לה במרחק מה מן הבור מחיצה גבוה עשרה טפחים, ועומד הממלא מלפנים המחיצה, ולשם הוא מביא את המים.

ואין שותין הימנה בשבת. כלומר, אסור לעמוד על שפת הבור שהיא רשות הרבים, ולשאוב מן הבור בכלי, ולהטות ראשו כנגד חלל הבור ולשתות מן הכלי. וגזירה היא שגזרו חכמים, שמא ימשוך את הכלי אצלו, **אלא אם כן הכניס לה** [מעל הבור] את ראשו ורובו.

וברוחוליתו מצטרפין לעשרה, לעשות את הבור רשות היחיד, ולאסור את כל אלו.

בעא מיניה רב מרדכי מרבח: אם היה עמוד ברשות הרבים, גבוה עשרה טפחים ורחב

לקמן קא א, ואילו לפי שיטת התוספות שם בביאור הסוגיא אין ראייה מן הבבלי שהוא חולק על הירושלמי בזה, ראה שם.

1. כתב רש"י: ממקום פטור קאתיא: שאי אפשר שלא הגביה מתחילה למעלה מן העמוד [כלומר, למעלה מכנגד העמוד בצידו] שהוא מקום פטור, שאינו אויר רשות הרבים, ואויר רשות היחיד נמי לא הוי, דכי אמרינן, "רשות היחיד עולה עד לרקיע" הני מילי כנגד רשות היחיד, אבל האי מקמי דלימטי לאויר עמוד אגבהיה למעלה מעשרה.

ואם כי אריכות לשון רש"י צריכה ביאור, מכל מקום פשוט כוונתו היא, שהכלי בא מאויר שכנגד רשות הרבים למעלה מעשרה, שהוא "מקום פטור", אבל האויר שעל גבי העמוד אינו "מקום פטור", ועל פי זה נתבאר בפנים. אלא שמלשון הרמב"ן בשם רש"י, המובא בהערה 2, נראה ביאור אחר, ראה שם.

ומחיצתו דנחשב שפיר "מקום", אלא שאינו ראוי לתשיש, [וכל שאינו ראוי לתשיש של ארבעה על ארבעה, פקע ממנו תורת "רשות", והכי נמי בבור וחולייתו, הא אינו קאי לתשיש של ארבעה על ארבעה], ואהא אמרינן סברת "אי בעי מנח מידי", והוי שפיר ראוי לתשיש, ו"מקום" אית כאן משום דגם בלא סברת "אי בעי מנח" חשיב מקום ארבעה על ארבעה, והיינו על ידי צירוף הרצפה של הבור עם עובי המחיצות, וכל זה נראה מוכרח.

ובחידושי רבינו חיים הלוי [שבת יד א ד"ה והנה], הביא מדברי הירושלמי שאין בור וחוליתו מצטרפין לארבעה, אלא אם היה העומד מרובה על החלל, ופירש את הטעם משום דבעינן קרקע לרשות היחיד, ולזה מועיל מה שרובו יש לו קרקע. ואילו בשיטת הבבלי כתב שם להוכיח מסוגיית הגמרא לקמן קא א גבי ביצאתא דמישן [לפי שיטת רש"י] שאין צריך כלל קרקע לרשות היחיד [הובאו דבריו בהערות